

Aleksandra Horvat
Filozofski fakultet, Zagreb

ZAJEDNIČKO I POSEBNO U STRUČNOJ NAOBRAZBI BIBLIOTEKARA, ARHIVISTA I MUZEologa

Fakultetski studij bibliotekarstva, arhivistike i muzeologije zasad se u Hrvatskoj organizira i izvodi samo u jednoj ustanovi, Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Studij je koncipiran kao redovit četverogodišnji studij informacijskih znanosti sa smjerovima bibliotekarstvo, arhivistika i muzeologija, a mora se upisati u kombinaciji s još jednom studijskom grupom. Iako je studij utemeljen prije deset godina, njegova je koncepcija zapravo naslijeđena iz kasnih šezdesetih. Preuzeta je, naime, iz poslijediplomskog sveučilišnog studija informacijskih znanosti koji je izvodio tadašnji Referalni centar Sveučilišta u Zagrebu. Studiji bibliotekarstva, arhivistike i muzeologije na Filozofskom fakultetu izvorno su bili koncipirani kao dodatni dvogodišnji studiji, koje studenti slušaju usporedo s trećom i četvrtom godinom osnovnog studija. Ta je koncepcija, donekle modificirana za naše prilike, preuzeta iz britanskih i sjevernoameričkih programa sedamdesetih godina. Uz razmjerno velik broj prednosti, značajan je nedostatak dvogodišnjih studija što nisu cjeloviti fakultetski studiji te što zahtijevaju poseban angažman studenata.

Duga povijest utemeljenja i konačnog prihvaćanja informacijskih znanosti kao znanstvenog područja u klasifikaciji znanosti koja se primjenjuje na hrvatskim sveučilištima pokazuje oklijevanje, nesigurnost i različitost mišljenja o informacijskim znanostima kao legitimnom znanstvenom području. Kad je konačno, nakon brojnih sastanaka, dogovora i rasprava, područje informacijskih znanosti 1982. godine i službeno priznato, činilo se da će se jedini fakultetski odsjek koji organizira i izvodi nastavu iz arhivistike, bibliotekarstva, muzeologije i društveno-humanističke informatike moći lakše razvijati. To se, međutim, nije dogodilo. Uz vanjske otežavajuće okolnosti, koje su neko vrijeme pratile rad Odsjeka, poput činjenice da Odsjek nije imao pravo organizirati poslijediplomsku nastavu te da je o stjecanju znanstvenih zvanja mogao samo suodlučivati, sam se Odsjek do danas nije konstituirao kao koherentna znanstvena zajednica s jasno ocrtanim ciljem i utvrđenim putom prema tom cilju. S nejasnom kadrovskom politikom, koju su djelomično uvjetovale i vanjske okolnosti, okružen neobjašnjivim siromaštvom i nepotrebnom oskudicom u informacijskoj opremi, nespreman na timski rad, Odsjek nije nikad postao djelatna činbenik u promjenama koje su se usprkos ratu i usporavajućim okolnostima događale na Sveučilištu.

Bilo bi, međutim, nepravično misliti da je stanje u drugim zemljama znatno drugačije. Jer kad bi struke poput bibliotekarstva, arhivistike i muzeologije bile jasno i jednoznačno utemeljene posvuda u svijetu, ili barem u Europi, ne bi bilo teško preuzeti koncepciju i utvrditi odgovarajući program studija. Tomu, međutim, nije tako. Sedamdesetih su godina nastanak informacijske znanosti i vezivanje arhivistike, bibliotekarstva, a ponegdje i muzeologije uz novu znanost, odvratili pažnju bibliotekara, arhivista i muzeologa koji se bave školovanjem, od knjižnica, arhiva i muzeja i usmjerili je prema apstraktnoj informacijskoj znanosti. Očekivalo se da će istraživanja informacije promatrane izvan svakodnevnog uporabe otkriti njezine posebne karakteristike i zakonitosti pa će se onda i djelatnost prikupljanja, obrade, pohrane i davanja građe i informacija na korištenje moći poboljšati.

Devedesetih godina u zapadnim se zemljama predmet informacijske znanosti sve češće ograničava na područje pronalazanja informacija (*information retrieval*).¹ No, pronalazanjem se informacija u prethodno pohranjenoj građi knjižnice i arhivi bave već tri tisućljeća o čemu svjedoče ostaci sumerske, babilonske, asirske, rimske i helenističke kulture. Ta nas činjenica zapravo vraća na početak i može nam se s pravom činiti da većina naših današnjih poteškoća potječe iz zanemarivanja samih ustanova u kojima se obavlja arhivska, knjižnična i muzejska djelatnost.

Zajedničko je suvremenim arhivima, knjižnicama i muzejima to da su javne ustanove koje osniva država sa zadaćom da prikupljaju, obrađuju, čuvaju i daju na uporabu određenu građu. Ta je građa potrebna za naobrazbu i znanstveni rad, a ukupnost građe pohranjene u tim ustanovama svjedoči o prošlosti i sadašnjosti kulture u zemlji. Rad arhiva,

knjižnica i muzeja pod nadzorom je države i državna tijela imenuju ravnatelje. Ustroj i organizacija rada u tim ustanovama i rada na sveučilištu značajno se razlikuju. Ovo je važno imati na umu i zato što su stručnu naobrazbu za arhiviste, bibliotekare i muzeologe najprije organizirale same ustanove i to pod izravnim nadzorom države. Mnoge zemlje, pa i naša, još i danas imaju neki oblik stručne naobrazbe koji organizira i izvodi ustanova. Isto vrijedi i za napredovanje u struci odnosno postizanje viših stručnih zvanja. Uz znanstveno napredovanje bibliotekari, muzealci i arhivisti zadržali su i usporednu mogućnost napredovanja u struci, koja doduše nije jednaka napredovanju u državnoj službi, ali mu je po mnogim značajkama bliska.

Činjenica da je postojeći korpus znanja u arhivistici, bibliotekarstvu i muzeologiji nastao iz djelatnosti i zadaća javnih društvenih ustanova može odmah na početku staviti na kušnju njegovu autonomnost i samodostatnost i ozbiljno dovesti u pitanje njegovu znanstvenost, ako pod znanstvenim radom podrazumijevamo traganje za istinitim načelima čija je vrijednost posvuda jednaka. Znanstveni rad također karakterizira objektivnost i nepristranost istraživača odnosno njegovu načelna nezainteresiranost za motive i moguću korisnost rezultata istraživanja za društvo. Može li se, dakle, govoriti o znanstvenosti područja u kojemu se postupci i procesi zbivaju prema unaprijed utvrđenim zadaćama?

Mislim da nas težina ovog pitanja ne smije preplašiti. Drugim riječima, mislim da ne bismo smjeli ustrajati na vezivanju arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije uz informacijsku znanost samo zato što ta veza daje našim strukama znanstveni dignitet. Iako to nije uvijek na prvi pogled vidljivo, sve su humanističke i društvene znanosti u sličnom položaju. U članku izvorno objavljenom 1989. godine, u kojem govori o filozofiji prava kao o disciplini praktične filozofije, Pavo Barišić kaže: "... egzaktnost metode i apodiktička narav istinitosti protjerali su sve druge oblike umnosti iz znanstvenoga diskursa. Ne ulazeći u pogubnost posljedaka koji se očituju u posvemašnjem obezglavljenju suvremene znanosti dovoljno je samo ukazati na nove impulse koji se pojavljuju ponovnim iznošenjem na svjetlo argumentativnih teorija, retorike, topike, hermeneutike, hipoleptičke metode, praktičnoga silogizma etc."² Nastanak praktične filozofije veže Barišić uz Sokratovo, Platonovo i Aristotelovo istraživanje područja slobodnog ljudskog djelovanja i naučavanje o djelatnim normama.

Iz literature je vidljivo da se posljednjih dvadesetak godina preispituju temeljni pojmovi na kojima je usustavljena suvremena znanost poput autonomnosti, univerzalnosti, nepristranosti i društvene neutralnosti. Kritičari koji svojim stavovima navode na preispitivanje pojedine discipline koje su već odavno našle svoje mjesto u sustavu moderne znanosti nazivaju se postmodernistima.³ Kao primjer mogućeg suvremenog, postmodernističkog tumačenja znanosti, navest ću ono Michela Foucaulta, koji kaže da je znanstvenom statusu lingvistike i ekonomije svakako doprinijelo opredmećenje subjekta koji govori u gramatici odnosno lingvistici ili opredmećenje subjekta koji radi i proizvodi u ekonomiji. Govor lingvistike i govor ekonomije, misli Foucault, nastali su najprije u svakodnevnom životu, radu i jeziku. I lingvistika i ekonomija svakodnevni su životni diskurs prenijele u discipline koje su se razvile do visokog stupnja unutrašnje autonomije i koherentnosti, tako da ih danas opisujemo kao discipline koje se bave univerzalnim društvenim istinama i koje se, bar se tako čini, razvijaju dosljedno i logično kao bilo koja prirodoslovna disciplina. No samo se promjenama u društvu može objasniti neočekivani diskontinuitet koji se može zapaziti u razvitku tih disciplina tijekom povijesti.⁴

Bibliotekarstvo, muzeologija i arhivistika nisu još u cijelosti razvile svoj diskurs. U radu o školovanju bibliotekara u Hrvatskoj pisanom 1996. istaknula sam da je za profesionalizaciju struke prijeko potrebno izgraditi i usustaviti normirano stručno nazivlje, koje će rabiti svi pripadnici struke. Potrebno je, dakle, stvoriti jezik struke jednoznačno razumljiv i izvan konteksta.⁵ Oprez s kojim novinari i televizijski voditelji oblikuju pitanja koja postavljaju bibliotekarima u rijetkim emisijama o knjižnicama na našoj televiziji ili radiju upućuje na to da oni očekuju da postoji bibliotekarski diskurs, ali ga ne poznaju.

Znanstveni diskurs nastaje kumuliranjem radova i počiva na kontinuitetu bavljenja temama koje su relevantne za neku disciplinu. Znanstvenik koji se bavi nekom temom oslanja se na ranije radove o temi. Teze i mišljenja izrečena u tim radovima on može osporiti ili pobiti, kao što ih može i prihvatiti ili djelomično prihvatiti i dalje u svom radu izmijeniti. U nedovoljno zreloj i relativno maloj znanstvenoj zajednici, kakva je bibliotekarska, nedostaje taj kontinuitet, kojim se jedino može izgraditi koherentan korpus znanja relevantan za disciplinu. Slična se primjedba može izreći i o (pre)slobodnom prisvajanju tuđih riječi i navoda bez odgovarajućeg navođenja izvora.

Legitimno znanstveno istraživanje u bibliotekarstvu, arhivistici i muzeologiji podrazumijevalo bi i izradu različitih usporednih studija o građi koju te ustanove posjeduju i službama koje pružaju. Knjižnicama sigurno, a vjerujem i arhivima i muzejima, nedostaju pouzdani i usporedivi podaci o sebi. Posvemašnji izostanak određenih vrsta podataka ili pak razlike među podacima preuzetim iz različitih izvora, a naročito razlike između stranih i domaćih izvora, umanjuju mogućnost znanstvenog istraživanja i usporuju razvitak znanstvenika i cijele bibliotekarske

znanstvene zajednice.

Arhivistika, bibliotekarstvo i muzeologija kao djelatnosti i kao znanosti dijele zajedničku potrebu za normiranjem postupaka. Normizacija je i prijeko potreban uvjet za organiziranje sustavne stručne naobrazbe. Norme su najprije uvodile pojedine knjižnice, a druge su ih kasnije prihvaćale. Ilustrativan su primjer postupnog širenja normizacije u knjižnicama kataložna pravila, koja su najprije izmišljali pojedini knjižničari za svoj katalog, zatim su ih počele primjenjivati i druge knjižnice, a nakon što su izrađena i usvojena nacionalna kataložna pravila, norma se proširila na sve knjižnice u zemlji. Ne mora nas pri tom nipošto zbunjivati činjenica da postojanje pravila odnosno normi ne znači nužno i da će se norma u cijelosti poštovati. Norma, koju Foucault zove novim zakonom suvremenog društva,⁶ utvrđuje se baš zato da se mogu izmjeriti praznine, odrediti razine, utvrditi posebnosti.⁷ Zahvaljujući informacijskoj tehnologiji normizacija se danas širi i prihvaća na svjetskoj razini i naša je bibliotekarska, arhivistička i muzeološka zajednica mora slijediti.

Lakoća i spremnost s kojom su osamdesetih godina muzeolozi i arhivisti preuzeli i prilagodili svojim potrebama bibliotekarske norme za opis građe, govori o moći normizacije, ali ukazuje i na sličnost građe koja se nalazi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Na najopćenitijoj razini, građu se može definirati kao jezični, slikovni, zvučni ili taktilni dokument koji sadrži informaciju, a ta se definicija onda može rabiti u sve tri discipline. Razliku između arhivske, knjižnične i muzejske građe teško je utvrditi na temelju vrste ili sadržaja građe. I arhivi i knjižnice i muzeji mogu, naime, imati građu na svim medijima, a pritom nije važno jesu li je dobili stjecajem okolnosti i nastavili čuvati ili su je namjerno nabavili. Pokušaj razlikovanja građe koja pripada pojedinim ustanovama po sadržaju tako da se, na primjer, kaže da knjižnice prikupljaju građu književnog ili znanstvenog sadržaja, a arhivi povijesnog i administrativnog, također ne omogućuje jasno razgraničenje. Arhivski priručnici uporište za razlikovanje nalaze u provenijenciji građe pa arhivsku građu karakteriziraju kao građu koja nastaje tijekom svrhovite i organizirane aktivnosti, radi nekog administrativnog, pravnog, poslovnog ili društvenog cilja. No to razlikovanje vrijedi samo za dio građe koju arhivi posjeduju. Razlika između arhivske, knjižnične i muzejske građe može se, dakle, jednoznačno utvrditi samo tako da se u obzir uzmu značajke građe koju pojedine ustanove pretežno prikupljaju. Istodobno je važno imati na umu da su arhivi, knjižnice i muzeji zbog različitih društvenih i povijesnih okolnosti tijekom vremena prikupili različite vrste građe, pa i one koje se za određenu ustanovu ne smatraju tipičnima.

Ako se građa koju arhivi, knjižnice i muzeji nabavljaju, čuvaju i daju na korištenje može makar i vrlo općenito definirati tako da definicija bude prihvatljiva za sve tri vrste ustanova, onda je jasno da moraju postojati i načelne sličnosti u postupcima nabave, obrade, čuvanja i organiziranja službi za korisnike odnosno da je nemoguće opisati nabavu, obradu ili čuvanje tako da taj opis vrijedi samo za arhive ili samo za knjižnice ili samo za muzeje. Načelna je i sličnost zadaća i strukture pomagala koje te ustanove izrađuju i rabe u službama za korisnike.

Informacijska tehnologija u načelu donosi istovrsne promjene arhivima, knjižnicama i muzejima. Mogućnost povezivanja ustanova, mogućnost izlaganja građe većem broju korisnika, koji se čak ni ne moraju nalaziti u ustanovi, i poboljšanje mogućnosti evidentiranja i zaštite građe očigledne su prednosti uvođenja informacijske tehnologije. Pronalaženje sredstava za nabavu skupe opreme, potreba za daljnjom, stalnom i skupom izobrazbom osoblja te reorganizacija rada ustanove kao posljedica promjena problemi su koje uvođenje informacijske tehnologije jednako donosi arhivima, knjižnicama i muzejima.

Uvođenje predmeta iz informacijske tehnologije u fakultetsku nastavu posebno je osjetljivo pitanje. Uporaba tehnologije zahtijeva najprije svladavanje niza vještina koje se zapravo ne moraju učiti na fakultetu. Znanje o tome kako se šalje elektronička poruka ne pripada istoj razini kao i znanje o tome kako se rabi služba elektroničke pošte u knjižnicama ili kako se oblikuje referencija za elektroničku poruku.

Mogućnost prijenosa građe u elektronički oblik na neočekivan način veže informacijsku tehnologiju uz pitanje slobodnog pristupa informacijama i građi. Knjižnice, arhivi i muzeji ne mogu odjednom digitalizirati svu svoju građu pa će vjerojatno morati utvrditi kriterije za prvenstvo. Građa koja se neće moći odmah prenijeti u digitalni oblik neće biti dostupna izvan ustanove. Već se čuje mišljenje da će ustanove tako lako moći učiniti dostupnim ono što žele, ali i onemogućiti pristup određenoj građi.

Arhivisti, bibliotekari i muzeolozi moraju definirati svoj odnos prema pitanju intelektualnih sloboda. Jasno je da su njihove ustanove osnovane zato da bi služile korisnicima i da ti korisnici pripadaju kategorijama koje se veoma razlikuju po naobrazbi, dobi, zanimanju itd. Također je poznato da ustanove nisu uvijek izlagale baš svu građu koju su čuvale ili pak nisu nabavljale građu koju su mogle nabaviti i da su te odluke bile posljedica činjenice da su arhivi, knjižnice i muzeji ustanove za koje se izravno brine i koje nadzire država. Odgovara li profesionalac za rad svoje ustanove i može li on uopće na rad te ustanove utjecati? Mora li on reagirati, ako misli da ustanova ne djeluje u najboljem interesu profesije? Mora li on osigurati slobodan pristup građi za svoje korisnike ili je dovoljno ponuditi

im ono što ustanova posjeduje? Što je pak s članovima znanstvene zajednice? Što će reći studentima o toj temi i trebaju li kao znanstvenici o tome uopće govoriti? Pripadnik znanstvene zajednice nije promicatelj društvene pravde, on i jest znanstvenik jer nepristrano i vjerodostojno utvrđuje stanje, a ne zagovara i ne zalaže se za jedan od mogućih pristupa.

Provokativan članak Blaisea Cronina objavljen 1995. u časopisu Libri, u kojem se zalaže za akademsku nepristranost članova bibliotekarske znanstvene zajednice i protivi društvenom angažmanu bibliotekara jer ih društvo za to nije ovlastilo, izazvao je ljutite reakcije i podrobno raščlanjivanje onih koji vjeruju da bibliotekar ima odgovornost prema svojim korisnicima.^{8,9} Kontroverze koje su 1996. godine pratile osnivanje Komisije za slobodu izražavanja i slobodan pristup informacijama i izvještaj koji je Komisija pripremila za ovogodišnju opću skupštinu IFLA-e pokazuju osjetljivost teme u svjetskim okvirima. Američki bibliotekari jasno su rekli da vjeruju da je bibliotekar odgovaran za potpunost svoje zbirke i da se gospodarski čimbenici ne mogu smatrati isprikom za neuvrštavanje određene grade u knjižničnu zbirku. Bibliotekari iz nekih zemalja Europske unije i zemalja Srednje i Istočne Europe smatrali su, naprotiv, da o ekonomskim čimbenicima itekako treba voditi računa. IFLA još nije oblikovala konačan stav o slobodnom pristupu gradi i obavijestima, ali je sigurno da to pitanje smatra veoma važnim za suvremeno bibliotekarstvo.

Za nastavnike arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije pitanje je važno jer trebaju odlučiti hoće li u nastavnim programima govoriti o intelektualnim slobodama, ili će predmet koncipirati šire pa će govoriti o profesionalnoj etici, ili će pak o etičkim pitanjima govoriti u sklopu nekog drugog predmeta. Da se radi o pitanju koje se smatra osjetljivim čak i u domovini slobodnog pristupa SAD-u, pokazalo je istraživanje provedeno u bibliotekarskim školama još 1977. godine, kad je velik broj anketiranih nastavnika izjavio da se protivi uvrštavanju predmeta o intelektualnim slobodama u nastavni program zbog osjetljivosti teme i poteškoća u praktičnom izvođenju predmeta.¹⁰ Usto se i zahtjev za osiguranjem slobodnog pristupa gradi i obavijestima sukobljuje s potrebom zaštite privatnosti kao i zaštite autora. O cijelom tom području zna se još vrlo malo i treba mu se pažljivo pristupiti.

Osnovno pitanje s kojim je danas sučeljena naša mala znanstvena zajednica, kako koncipirati studij za profesije i kako uobličiti nove nastavne programe nije, dakako, samo naš problem. U članku objavljenom 1990., u kojemu se zalaže za izmjenu programa bibliotekarske izobrazbe u Francuskoj, autor kao razloge navodi:¹¹

- potrebu da programi budu međunarodno konkurentni te da se završeni studenti mogu zaposliti u struci i izvan svoje zemlje, što podrazumijeva ne samo harmonizaciju sadržaja programa, već i učenje stranih jezika,
- potrebu da studenti nauče stvarati informacijske proizvode koji sadrže dodanu vrijednost te da razumiju što dodana vrijednost uopće znači,
- potrebu da studenti ovladaju vještinama pretraživanja u tehnološki promijenjenoj sredini,
- potrebu da studenti nauče rukovati građom koja više nije samo jezična, već je i brojučana, slikovna, zvučna itd.
- potrebu da se školuju osobe koje će se moći zaposliti i u za profesiju netradicionalnim poslovima, osobe koje će biti inženjeri znanja, informacijski savjetnici, informacijski menadžeri itsl.

Otvaranje prema svijetu, stvaranje nove dodane vrijednosti informacija, učenje novih informacijskih vještina, izobrazba za što širi dijapazon poslova, načelne su postavke na kojima bismo i mi trebali temeljiti naše nove nastavne programe. Što se sadržaja programa tiče, bibliotekarski, arhivistički i muzeološki diskurs postoji, iako možda nije još konsolidiran onoliko koliko bismo mi to željeli. Mislim da stoga ne treba sumnjati u znanstvenost područja ili njegovu neprimjerenost sveučilištu kakvo poznajemo.

BILJEŠKE

1. Buckland, Michael. Information and information systems. - New York: Praeger, 1991.
2. Barišić, Pavo. Koncept filozofije prava Antuna Ferdinanda Albelvja. // Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 15, 1/2(1989)161-169.
3. Day, Ron. Beyond the Oedipus age: professionahsm and information. // Journal of education for library and

information science 38, 1(1997)54-63.

4. Rabinovv, Paul. Introduction. // The Foucault reader. - New York: Pantheon Books, 1984. Str. 8-9.

5. Horvat, Aleksandra. Knjižničarsko školovanje u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske (1996).

6. Foucault, Michel. The means of correct training. // The Foucault reader. - New York: Pantheon Books, 1984. Str. 196.

7. Isto, str. 197. [Natrag na tekst](#)

8. Cronin, Blaise. Shibboleth and substance in North American library and information science education. // Libri 45, 1(1995)45-63.

9. Atton, Chris. Against Blaise Cronin's "strategic pragmatism" and in defence of social responsibility in librarianship. // Libri 47, 2(1997)101-106.

10. Curry, Ann. Intellectual freedom lectures and the dilemma of offense-free teaching. // Journal of education for library and information science 38, 1(1997)43-53.

11. Michel, Jean. Education and training of information professionals in France. // Libri 40, 2(1990)135-152.

THE PROFESSIONAL EDUCATION OF LIBRARIANS, ARCHIVISTS, AND MUSEUM STUDIES EXPERTS: THE COMMON AND THE PARTICULAR

Summary

The paper deals with the professional education of librarians, archivists and museum studies experts at the university level. Since 1977 the Faculty of Philosophy in Zagreb has been the only institution in Croatia which offers the university degree in librarianship. Since 1986 a diploma in information sciences with a major in librarianship has also been awarded. Programmes in archive and museum studies have also been offered since 1986. For some time now a need for a thorough revision of the programmes has been felt.

The expectations of the seventies and eighties, that the establishment and consolidation of information science will help library, archival and museum studies in their own development as "true sciences", was not realized. In the nineties information specialists turned to information retrieval as their legitimate field of research, probably due to the influence of new information technology and new kinds of media. However, information retrieval has been the main occupation of librarians and archivists for almost three millennia. Therefore, professional education in the next millennium will again have to take into account the activities of libraries, archives and museums as public institutions with their own ospecific needs.

Possible objections aimed at the fact that knowledge about the activities of public institutions cannot constitute a scientific discipline can be refuted if the interpretations of postmodern scholars, such as M. Foucault and others, are taken into account, and/or if comparisons with other disciplines in the humanities or social sciences engaged in the research of human activities and norms are made. The author believes that the priority of the field should be further improvement of the professional language and the systematic cumulation of research on particular topics.

Libraries, archives and museums as public institutions have common social tasks to perform, they acquire and hold similar kinds of material and apply similar procedures in processing materials and organizing users' services. The introduction of new information technologies has confronted them with the same problems as those related to the purchase of new equipment, the selection of adequate materials, the digitalization of materials, the introduction of new norms as well as the need for reeducating and training both the staff and users. Also, they have to define their attitude towards user free access to the materials they provide. The author emphasizes that experts in a great number of European countries face the same problem of creating up-to-date educational programmes for librarians, archivists and museum professionals. She quotes from a work of a French author published in 1990. The author underlined the need for internationally acceptable programmes, which would include not only the skills required to use new information technologies, but also the knowledge on how to create new information products with added value and

such knowledge and skills which would ultimately enable students to accept new and nontraditional jobs.